

4. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.

5. Федосов В. М., Бабич Т. С. Сутність і проблематика бюджетування — українські реалії // Фінанси України. — 2008. — № 1. — С. 3—23.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2010 р.

УДК 336.71

А. В. Нікітін

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МІСЦЕ БАНКІВ УКРАЇНИ В ІНФРАСТРУКТУРІ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Рассмотрены вопросы развития инфраструктуры рынка финансовых услуг Украины. Определены сферы деятельности существующих регуляторов рынка в контексте количественных и качественных показателей его отдельных сегментов. Даны предложения по совершенствованию процессов регулирования рынков.

Considered the questions of development of infrastructure of financial services market of Ukraine. Determined the scope of existing market regulators in the context of quantitative and qualitative indicators of its individual segments. Suggestions for improving the processes of market regulation.

Розглянуті питання розвитку інфраструктури ринку фінансових послуг в Україні. Визначені сфери діяльності існуючих регуляторів ринку у контексті кількісних та якісних показників його окремих сегментів. Надано пропозиції щодо вдосконалення процесів регулювання ринків.

Ключевые слова: банки, рынок финансовых услуг, участники рынка, регуляторы, концентрация, институциональный кризис.

Keywords: banks, financial services market, market participants, regulators, concentration, institutional crisis.

Ключові слова: банки, ринок фінансових послуг, учасники ринку, регулятори, концентрація, інституційна криза.

З моменту надання банкам України права брати участь в операціях на ринку цінних паперів та інших «не суто банківських» ринках фінансових послуг не припиняється дискусія щодо місця та ролі банків на цих ринках. Фактично комерційні банки не лише активно приймають участь на зазначених ринках, але й підпадають під контроль різних регуляторів, та відчують на собі конкурентний тиск різних типів конкуренції. Стисло конкурентну ситуацію на зазначених ринках характеризують дані табл. 1.

СФЕРИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ І УЧАСТЬ У НЬОМУ БАНКІВ

Ринок	Основні учасники ринку	Регулятор	Конкуренція для банків (основні види конкуруючих послуг)
Банківський	Банки Клієнти банків	Національний банк України (НБУ)	Предметна (за однакові послуги), Видова (за послуги одного типу), Функціональна (за ресурси та активи)
Ринок цінних паперів	Непрофесійні учасники: — емітенти цінних паперів — інвестори Професійні учасники: — торговці цінними паперами — реєстратори — зберігачі цінних паперів — депозитарії цінних паперів — організатори торгівлі — інститути спільного інвестування	Державна комісія з регулювання ринку цінних паперів (ДКРРЦП)	Предметна (емісія, інвестування, торгів- ля, зберігання, реєстрація, андеррайтинг) Видова (кліринг, депозитарій) Функціональна (випуск векселів, обліга- цій, фондових деривативів)
Інші ринки фінансових послуг	Фінансові установи: — кредитні спілки — ломбарди — страховики — пенсійні фонди — фонди фінансування будівництва — довірчі товариства Нефінансові установи — суб'єкти фінансового лізингу — пошта Клієнти	Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг)	Предметна (розрахунки, лізинг, факторинг, страхування фінансових ризиків, обмін валют) Видова (кредити, вклади) Функціональна (довірчі операції, пенсій- не страхування)

Наявність трьох незалежних один від одного регуляторів не лише призводять до певного дублювання контрольно-наглядових функцій, не дає можливості охопити всіх суб'єктів відповідних ринків з точки зору управління інвестиційним процесом. Кожен регулятор має свою унікальну систему нормативних актів, звітності установ, що підлягають контролю, а також власні підходи до складання власної звітності, що призводить до неспівставності частини показників як за строками (різний рівень оперативності) так за методом розрахунку. Наприклад, НБУ надає оперативну інформацію про активи, тобто залишки на кредитних рахунках та вкладення в цінні папери на певну дату, а Держфінпослуг — про обсяги кредитних вкладень підзвітних установ. ДКРРЦП надає звітність найбільш нерегулярно та як правило у стислій формі. Вважаємо за доцільним об'єднати регуляторні функції в єдиній установі, яка поєднала б у собі фінансові можливості НБУ (фінансувалась за рахунок кошторису НБУ), надавала ринку оперативні дані із швидкістю НБУ та за методологією, що використовується Держфінпослуг.

Статистика свідчить, що поточна ситуація на ринку фінансових послуг в Україні складається на користь кількісного домінування банківського ринку, причому банки є активними учасниками фондового ринку (табл. 2). Інституційні та фінансові можливості банків переважають можливості небанківських фінансових установ. Але слід зауважити, що на всіх основних ринках досить висока концентрація, і перші 5—10 учасників певного ринку з числа небанківських установ можуть бути відносно окремого банку досить потужними.

Таблиця 2

**ДЕЯКІ КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ [1—3]**

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
Банки					
кількість (діючі) на кінець періоду	165	170	175	184	182
з них з іноземним капіталом	23	35	47	53	51
у т.ч. із 100 %-м іноземним капіталом	9	13	17	17	18

Продовження табл. 2

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
деякі активи банків (кінець періоду):					
кредити надані, млн грн	156385,0	269688,0	485507,0	792384,0	747348,0
з нього: кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності	109020,0	167661,0	276184,0	472584,0	474991,0
кредити надані фізичним особам, млн грн	33156,0	77755,0	153633,0	268857,0	222538,0
Вкладення в цінні папери, млн грн	14338,0	14466,0	28693,0	40610,0	39335,0
деякі зобов'язання банків (кінець періоду)					
кошти суб'єктів господарської діяльності, млн грн	61214,0	76898,0	111995,0	143928,0	115204,0
з них: строкові кошти суб'єктів господарської діяльності, млн. грн	26807,0	37675,0	54189,0	73352,0	50511,0
кошти фізичних осіб, млн грн	72542,0	106078,0	163482,0	213219,0	210006,0
з них: строкові вклади фізичних осіб	55257,0	81850,0	125625,0	175142,0	155201,0
Ломбарди*					
кількість, на кінець періоду	322	335	309	314	345
сума наданих фінансових кредитів під заставу, за період, млн грн	1429,0	1147,4	1404,3	2134,5	956,7
середньозважена річна процентна ставка за кредит	н/д	140,6	159,1	157,9	196,1
Кредитні спілки (КС)*					
кількість, на кінець періоду	723	764	800	829	821
частка перших 10 КС у загальному обсязі залишків кредитів на кінець періоду, %	33,5	34,9	36,8	31,9	28,6
кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду), млн грн	1438,5	2596,7	4512,3	5572,8	4023,4

Закінчення табл. 2

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
внески членів КС на депозитні рахунки, (за-лишок на кінець періо-ду), млн грн	1137,6	1926,5	3451,2	3951,1	3036,3
Страховики*					
кількість, на кінець пе-ріоду	398	411	446	469	475
з них з іноземним ка-піталом	58	66	78	87	н/д
Сформовані страхові ре-зерви, млн грн	5045,8	6014,1	8423,3	10904,1	9366,5
Частка валових стра-хових премій, належна першим трьом страхо-викам, %	12,2	11,8	11,7	11,5	12,5
Частка валових страхових премій, належна першим 50 страховикам, %	73,7	72,3	67,1	70,1	76,0
Недержавні пенсійні фонди*					
кількість, на кінець пе-ріоду	54	79	96	109	109
загальна сума пенсій-них внесків, на кінець періоду млн. грн.	36,4	114,4	234,4	582,9	799,1
Інші небанківські уста-нови:					
Фінансові послуги, на-дані іншими небанків-ськими установами, млн грн	9428,5	19072,4	33880,3	33 053,0	23911,0
показники	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість професійних учасників фондового ринку (ФР)**	1292	1363	1453	1586	1559
банки, як професійні учасники ФР, кількість**	117	126	142	148	150

* 2009 — дані за 3 квартали

** 2009 — дані за 6 місяців

Оперативні дані Держфінпослуг свідчать про серйозну інституційну кризу, адже більшість фінансових установ, що мають ліцензії на відповідну діяльність, у 2009 році таку діяльність не здійснювали [2]. Лише інвестиційний потенціал банків, які певною мірою зберегли довіру інвесторів та мають неспівставно більші оборотні кошти та власні інвестиційні ресурси. Водночас, висока концентрація на небанківських ринках (особливо серед страховиків та ломбардів, табл. 2) є підставою для серйозного розгляду питання про створення єдиного регулятора.

Так, більше 80 % банків мають ліцензії ДКРРЦП на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку, конкуренція на інших ринках фінансових послуг відбувається де-факто, адже спеціальних дозволів від Держфінпослуг на надання суто банківських послуг (розрахунки, видача фінансових кредитів, прийом вкладів на депозити тощо) банки не потребують. Динаміка обсягів фінансових послуг, наданих небанківськими установами надана в табл. 3.

Таблиця 3

**ОБСЯГИ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ
НЕБАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ, млн грн [2]**

Вид фінансової послуги	2005	2006	2007	2008	1 півріччя 2009
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	26,5	83,4	172,3	170,4	92,9
Надання позик	191,6	251,4	72,2	102,3	40,0
Надання порук (поручительств)	81,0	16,8	3,9	0,1	0,3
Фінансовий лізинг	845,0	3 294,5	11 661,0	7 740,0	1 300,8
<i>у т.ч. юридичними особами</i>	830,9	3 284,6	11 648,8	7 729,7	1 298,5
Надання гарантій	6,5	7,6	8,7	41,9	7,6
Факторинг	62,0	141,0	429,1	1 286,3	874,5
Залучення коштів установників управління майном з метою фінансування будівництва житла	1 174,7	3 216,4	6 574,6	4 537,2	7 947,0
Операції з обміну валют	4 327,7	7 252,5	9 140,1	11 623,7	7 288,1
Операції з переказу грошових коштів	2 713,5	4 808,8	5 665,9	7 551,1	4 232,4
<i>у т.ч. Укрпошта</i>	1 548,6	3 562,7	4 259,2	5 713,3	2 962,9
Всього	9 428,5	19 072,4	33 727,8	33 053,0	21 783,6

*2005—2007 — Залучення фінансових активів для фінансування будівництва житла

Наведені кількісні показники явно демонструють конкурентні переваги банків, які відносяться для ключових чинників конкурентоспроможності банків на рину фінансових послуг (табл. 4).

Таблиця 4

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Групи	Ознака	Фактори
Внутрішні	Кількісні	<ul style="list-style-type: none"> — розмір капіталу і резервів — розмір активів — кількість філій і територіальних відділень, точок продажу — кількість персоналу — ринкові частки на цільових ринках — кількість отриманих дозволів і ліцензій — динаміка кількісних показників банку
	Якісні	<ul style="list-style-type: none"> — якість персоналу, якість менеджменту — акціонери: відносна потужність, наявність іноземного капіталу — рівень диверсифікації і ризикованості активів — прибутковість капіталу і активів — здатність підтримувати ліквідність — структура доходів і витрат — якість резервів — рівень використання сучасних технологій — відповідність економічним нормативам НБУ — динаміка якісних показників банку
Зовнішні	Кількісні	<ul style="list-style-type: none"> — кількість клієнтів — відносна потужність клієнтів — концентрація клієнтів — кількість і концентрація конкурентів
	Якісні	<ul style="list-style-type: none"> — конкурентоспроможність клієнтів — структура клієнтської бази — фактори середовища (економічне, політичне, технологічне, правове, демографічне) — рейтинги і ренкінги банку

Слід зробити висновок, що на сьогодні банки фактично не мають конкурентів на традиційних для них ринках грошового посередництва, а ринки фінансових послуг потребують єдиного регулятора на базі регулятора, що опікується банками. Відповідно слід внести зміни в діючу законодавчу базу [4—7] та відповідні підзаконні акти.

Література

1. Основні показники діяльності банків України // http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm
2. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. Офіційний сайт // <http://www.dfp.gov.ua/>
3. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт. // <http://www.ssmc.gov.ua/>
4. Про Національний банк України — Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV (із змінами та доповненнями)
5. Про банки і банківську діяльність — Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III (із змінами та доповненнями).
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг — Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III (із змінами та доповненнями)
7. Про цінні папери і фондовий ринок — Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV (із змінами та доповненнями).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2010 р.

УДК 339.732

Є. С. Осадчий

аспірант без відриву від виробництва,
асистент кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СВІТОВИЙ ДОСВІД КОНТРОЛЮ ЗА ІНОЗЕМНИМ БАНКІВСЬКИМ КАПІТАЛОМ

В статье рассмотрен мировой опыт контроля за иностранным банковским капиталом. Определены главные методы регулирования иностранного капитала в банковской системе разных стран, что анализируются. Предложено рекомендации по регулированию процессов влияния иностранного банковского капитала на отечественный банковский рынок.

The article investigates the world experience of foreign bank capital control. The main methods of adjusting foreign capital are determined in the banking system of different countries, are analyzed. Also there are recommendations about regulation influence processes of foreign capital on national banking market.

У статті розглянуто світовий досвід контролю за іноземним банківським капіталом. Визначені основні методи регулювання іноземного